

İmparatoriçe'yi istiyoruz

ÖZGEN ACAR

ANKARA/NEW YORK — Türk hükümetinin Amerika'daki avukatları, Türkiye'den kaçırılan ve sigorta değeri 7.5 milyar lira olan "İmparatoriçe Domitia" heykelinin geri verilmesi konusunda Amerika'nın Teksas eyaleti gümrük yetkililerine yasal başvuruda bulundu. "Antika Talanı" dizisinde ilk kez açıkladığım ve Türkiye'den kaçırılan yaklaşık 2 metre yüksekliğindeki "İmparatoriçe" heykelinin ilginç bir öyküsü var. Teksas eyaletinde yasal soruşturma sürdüğü için bu ilginç öykünün tümünü o zaman ayrıntısıyla yazamamıştım. Bu başvuruya neden olan olayın ardındaki gerçek öyküyü anlatabilmek için 19 Haziran 1988 tarihine dönmemiz gerekir.

Anımsanacağı üzere o tarihte İstanbul Atatürk Havaalanı'nda 600 kilo ağırlığında, mermerden yapılmış, başsız bir "Demeter" heykelinin kaçırılmak üzereyken yakalandığı ve bazı gümrük komisyoncularının tutuklandığı gazetelerde yayımlanmıştı. Yapılan kovuşturmada Sait Aydıner adlı bir kişinin bu heykeli "oyuncak kahbı" adı altında kaçırmaya çalıştığı ve daha önce aynı yöntemle başka heykel ve tarihi eserler de kaçırdığı belirlenmişti.

Bazılarına göre "Demeter", kimine göre "Tykhe" heykeli o gün kaçırılmış olsaydı, Almanya'da, Münich'te Maximilian Meydanı'ndaki bir adrese gidecekti. Bu adresteki alıcı kişi ise Artemis Galerisi'nin sahibi "Büyük Fuat" adıyla anılan Süryani vatandaşımız Fuat Üzülmmez'di. Kendisi "Yüzyıllın Definesi" diye tanımlanan Elmalı Definesi'ni de Amerika'da pazarlayanlardan biriydi.

Bu defineyi kaçıran kişi ise yine Süryani vatandaşlarımızdan "Küçük Fuat" olarak bilinen Fuat Aydıner'di. O sırada "Türkiye'de eski eser kaçakçılığı suçundan en yüksek cezaya çarptırılan kişi" olarak Elmalı Cezaevi'nde yatıyordu. Küçük Fuat'ın akrabası ve aynı zamanda Kanada vatandaşı olan Suat Aydıner ise "Demeter" heykelinin kaçırılmasında başrolü oynadığı gerekçesiyle polis tarafından arandığı sırada Türkiye'den kaçmıştı.

Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve İstihbarat Dairesi, İstanbul Bakırköy Ağırceza Mahkemesi'nin "gıyabi

tutuklama" kararına dayanarak Sait Aydıner'in kırmızı bültenle aranmasını 1988 yılında Interpol'den istedi. Ancak bugüne kadar Interpol'den nasıl bir sonuç alındığı bilinmiyor. Sait Aydıner'in Kanada'da Tony Aydıner adıyla yaşadığı ve Kanada vatandaşlığının yanı sıra oradaki Türk Büyükelçiliği'nde vatandaşlık işlemlerini sürdürdüğü biliniyor.

İstanbul'daki haber kaynaklarım, aynı kişilerin daha önce yine Atatürk Havaalanı'ndan aynı yöntemle "yaklaşık 2 metre yüksekliğinde bazı kırıklar bulunan, genelde sapasağlam ve

politika Sanat Müzesi'nin müdürlüğünü yapmış "Connoisseur" dergisinin eski genel yayın müdürü Thomas Hoving ricam üzerine Teksas'daki San Antonio müzesinin müdürünü telefonla aradı ve şu yanıtı aldı:

"Müzemizin ek binasında kasım 1990'da devsel heykeller sergisi açılacak. Bu yeni gelen imparatoriçe heykeli de burada ilk kez sergilenecek. Ancak heykelin sahibi biz değiliz. İmparatoriçe, müzemize ödünç verilmiştir. Geçici olarak sergilenecek ve daha sonra sahibine geri verilecek."

Bu yanıt üzerine San Antonio

kentindeki bir gümrük ajanını harekete geçirmeyi önerdi. Joseph T. Wolf adlı ajan daha sonra beni aradı ve benimle telefonla oldukça uzun süren bir konuşma yaptı. Bu gelişme üzerine New York'taki Türk Başkonsolosluğu ile Türkiye'nin Amerika'da bu konularda yasal temsilciliğini yapan avukat Lawrence Kaye de devreye girdi.

Ajan Wolf, ilk iş olarak San Antonio Müzesi'ne giderek "heykeli ve buna ilişkin belgeleri" gördü. Müze yönetimi, bir başka ülkeden "çalıntı" olup da ABD'ye "gümrük yasasına aykırı bir biçimde girmiş"

Müzesi'ne göndermeyi yeğlemişti. New York'taki bir Türk diplomat bu mektupla ilgili olarak bana telefonla "Bereket, çevirmenin İngilizcesinden Genel Müdür Işık'ın, San Antonio Müzesi'ne teşekkür ettiği anlaşılıyordu" demek gereğini duyuyordu.

Garip bir rastlantı, 20 Eylül günü ajan Wolf'un, heykelin fotoğraflarını çektiği ve gümrük makamlarının haberi olmadan bu heykelin bir başka yere taşınamayacağını müzeye resmen bildirdiği dakikalarda ben de bu olayı "Antika Talanı" dizisi için Cumhuriyet'e yazıyordum. Ola-

han Rosen ve Robert Hecht ikilisine ait "Atlantis Galerisi"nin oluşturduğu bir ortaklığın olduğunu, ancak daha sonra Üzülmmez'e geri verdiklerini saptadım. Rosen, Elmalı definesinden tek bir gümüş Atina dekadrahmesini 225 bin dolara satın alıp daha sonra 600 bin dolara (yaklaşık 2,5 milyar liraya) satılmasında rol oynamış kişiydi. Hecht ise dünyanın bir numaralı klasik eserler tüccarıydı.

Kızının "amca" dediği Üzülmmez ile Hecht'in kadim iş ortaklığı vardı. Nitekim Hecht, Rosen'in ortaklıktan çekilmesi üzerine bu heykelin Amerika'da pa-

yarın anlatacağım.

Bu arada önemli bir başka gelişme oldu ve müze, sahibinin heykelini geri almak istediğini bildirdi. Müze ile heykelin sahibi arasındaki sözleşmenin aylık sürelerle uzatıldığı öne sürüldü. Bu arada Wolf, Türk hükümetinin avukatlarından bazı belgeler istiyor, onlar da konsolosluktan, konsolosluk da Ankara'dan... Ancak istenen bilgi ve belgeler her nedense Ankara'dan San Antonio'ya "tipik bürokratik davranış ve engellemeler" ile bir türlü ulaştırılmıyordu.

Bu nedenle sık sık avukatlar, Wolf'dan, Wolf da müzeden süre uzatımı istiyordu. San Antonio Müzesi büyük anlayış göstererek süreyi bir ay uzatıyordu. Ancak sonunda heykelin meçhul sahibi müzeyi bir Amerika'lı avukat aracılığı ile protesto ediyor ve "İmparatoriçenin derhal paketlenerek İsviçre'ye gönderilmesini" istiyordu.

Müze, Ankara'nın bürokratik tembelliğini artık bekleyemedi. İmparatoriçe, İsviçre'ye gönderilmek üzere paketleni ve durum gümrük ajanı Wolf'a açık ve seçik olarak anlatıldı. Münich (Üzülmmez), New York (Hecht ve Acanthus), San Antonio (Müze), New York (avukatlar ve konsolosluk) ve Ankara (Dışişleri ve Kültür Bakanlığı) arasında yoğunlaşan faks, teleks, telefon ve kriptografi yazışmaları Ankara'daki bürokrasi çemberini bir türlü kırıp olayın içine çekmeye yetmiyordu.

Konu ile ilgili bir Amerikalı bana "Amerikan müzesi ve gümrüğü bu heykeli Türkiye'ye geri vermek için âdeta kendini yırtıyor, buna karşılık heykelin gerçek sahibi olan ve aylıklarını fakir Türk halkının vergilerinden alan Türk hükümetinin bazı memurları acaba neden hâlâ kulumu kıpırdatmıyor? Yoksa bu heykeli almak istemiyorlar mı?" diye sormuştu.

"Amerika'da her kademedeki Türkiye'deki rüşvet olaylarından sıkça söz edildiği" için, bu Amerikalı yetkiliye "Merak etmeyin eski eser kaçakçıları, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nde bu işle görevli yüksek memurları satın alamazlar. Gecikmenin nedeni olsa olsa bürokrasi çarkı..." diye bir gerekçe uydurmuşum.

Ankara'dan istenen belgeler yine gelmeyince gümrük ajanı Wolf kendi yetkisinin sınırlarını da zorlayarak yılbaşı tatilinden sonraki ilk çalışma gününde yani 2 Ocak 1991'de San Antonio Müzesi'ne giderek Amerikan gümrük yasasına göre "bir başka ülkede çalışmış bir esyanın Amerikan gümrüğünden geçmesinin suç olduğu" ilkesinden hareketle Amerikan savcısının onayını sağladıktan sonra, mahkemeden aldığı "müsadere" kararı ile dev "imparatoriçe" heykeline el koyuyordu.

Daha sonra İngiliz Independent gazetesine demec veren Hecht, Amerikan gümrük ajanının yetkisini aşmak ile suçlayacak ve "Haddini bilmez bu adam kimden yana" diye sormaktan da kendini alamayacaktı.

Wolf'un bu kararında hiç kuşkusuz kendisinin "görev bilinci" olduğu kadar haber kaynağı SA153LD'yle geçmişte benzeri iki olayda yapmış olduğu güvenilir işbirliğinin büyük etkisi vardı.

Bu arada heykelin adının "İmparatoriçe Domitia" olduğunu Robert Hecht bana ve San Antonio Müzesi de Joseph Wolf'a açıklayacaktı. Artık heykelimizin adı da vardı...

Yarın: İmparatoriçe Domitia ile ilgili yasal kanıtlar

Amerika kaçak heykele el koydu Amerikan gümrüğü, gazetemizin yayınları üzerine Türkiye'den kaçırılan ve satışının aklanması için ABD'deki bir müzeye "ödünç" gönderilerek sergilenmesi sağlanan İmparatoriçe Domitia heykeline el koydu. 7.5 milyar liraya sigortalı heykel, Teksas'taki San Antonio Müzesi'nde idi.

Kimler kaçırdı? Heykelin, ardındaki isimler yüzyılın definesini pazarlayan Fuat Üzülmmez ile bir süre onun ortaklığını yapan klasik antika tüccarı Robert Hecht idi. Hecht, heykelin Amerika'da alıkonmasını İngiliz "The Independent" gazetesinde şiddetle eleştirdi. Türkiye şimdi Teksas gümrüğüne başvurup heykeli istedi.

Türkiye'den kaçırılan 'İmparatoriçe Domitia'.

KİM KİMDİR?

Babası, Neron'un generaliydi

Domitia Longina birinci evliliğinden zorla boşandırılınca ikinci evliliğini imparator Domitian ile yaparak imparatoriçe olmuştu. Babası Neron'un en başarılı generaliydi. Başarısını kıskanan Neron tarafından ölüme mahkûm edildiğini öğrendiği an kılıcını göğsüne saplayıp "Buna layıksın" diyerek intihar etmişti. Domitia, fetan olduğu kadar saray entrikaları ile tanınırdı. Paris adlı bir aktörle zina yaptığı belirlenince imparator tarafından önce reddedilmiş, sonra affedilmişti. Ancak daha sonra imparatora yapılan suikastın ardındaki kişi olduğu saptanacaktı. İ.S. 81-96 yılları arasında imparatoriçeliğini sürdürmüştü. Pu tarihten sonra bu unvanından daha çok babasının şöhreti altında yaşamıştı.

üzerindeki toprakları temizlenmemiş bir kadın heykelini" kaçırdıklarını da söylemişlerdi.

Bu heykelin izini bulabilmek için New York'taki antika galerilerinde ve çeşitli uluslararası müzayede kataloglarında uzun bir süre inceleme yaptım. Bu arada Amerika'daki bir kaynağım "Bu heykelin San Antonio Müzesi'nde olduğunu" kulağıma fısıldadı ve 'yeni gelen imparatoriçe heykeli' diye sorarsan, ne demek istediğin daha iyi anlaşılır" diye de ekledi. Benzeri bir fısıltı New York'ta bir başka kaynağım ve ufak bir bilgi kıvrıntısı da benim için bizzat müzeye giden San Antonio'daki iki Türk arkadaşımın geldi.

Daha önce New York Metro-

Müzesi'ni yakından bilen bir Amerikalı haber kaynağımı aradım. Adını açıklamayacağım bu kaynağımdan daha sonra Amerikan belgelerinde SA153LD kodu adıyla söz edilecektir.

Bundan böyle SA153LD diye söz edeceğim bu kaynağım "İmparatoriçe" heykeli hakkında bana bilgi derlemesini rica ettim. SA153LD elinden gelen yardımı fazlasıyla yaptı ve bu arada Thomas Hoving'in sorusunun "müze yönetiminde kuşku yarattığı için bu konuda kimseye bilgi verilmeme kararının alındığını" da bana ilettili.

SA153LD daha sonra San Antonio'nun bağlı olduğu Teksas gümrük örgütünün Laredo

bir eseri sergilemekten dolayı müzenin adının bir uluslararası skandala karışmaması için gümrük ajanına gerekli kolaylığı gösterdi.

Nitekim daha sonra Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü M. Akif Işık, Türk hükümetinin avukatlarının önerisi üzerine San Antonio Müzesi'ne bu "davranışından" dolayı bir teşekkür mektubu gönderecekti. Ancak Amerikalı avukatlar ile Türk Başkonsolosluğu'nun diplomatlarınca "İngilizce" olarak ortaklaşa kaleme alınmış mektup taslağını beğenmemiş olacak ki Işık, ne dediği anlaşılmayan bir İngilizceye yeniden çevirttiği bir başka metni San Antonio

yın soruşturmasını etkilememek için bu gelişmeleri yazamıyor ve âdeta kendi kendime sansür uyguluyordum.

Müze yetkilileri "İmparatoriçe" heykelini kendilerine ödünç veren kişinin bir "yabancı" olduğunu, yani Amerikalı olmadığını, ancak adını bilmediklerini söylüyorlardı. Heykelin Fuat Üzülmmez'e ait olduğunu daha başlangıçta İstanbul'daki kaynağımdan dolayı biliyordum. Ancak New York'taki kaynağım "heykelin bir ortaklığa ait olduğunda ısrar" ediyorlardı.

Yaptığım incelemede heykelin sahibinin başlangıçta Fuat Üzülmmez'in Münih'teki "Artemis Galerisi" ile New York'ta Jonat-

zarlanması için bir başka galerinin "Achantus" un aracılığı ile San Antonio Müzesi'ne ödünç verilmesini sağlamıştı. Müzenin adını açıklamadığı ve heykeli ödünç veren kişi, Fuat Üzülmmez'den başkası değildi. Üzülmmez ve Hecht ikilisi, ünlü bir müzede düzenlenmiş bir sergide gösterilecek olan bu heykeli böylece hem aklamayı hem de fiyatını yükseltmeyi amaçlıyordu. Wolf'un istemi ve Türk hükümetinin avukatlarının gerekli görmesi üzerine bu verileri gümrük ajanına aktardığımda olayın bir çorap söküğü gibi nasıl çözüldüğünü, bazı önemli tanık ifadeleri ile resmi belgelerin yer aldığı "Türk hükümetinin dava dilekçesine" dayanarak